

TÉNYKÉP

Veresné Somosi Mariann–Kocziszkó György–Fodorné Stunya Edina

A szegregációk kialakulásának okai és kezelésének lehetőségei Miskolcon¹

A várospolitika világszerte visszatérő problémája a periférikus helyzetben, szegregált környezetben élők szociális problémáinak kezelése, életkörülményeinek javítása.

A szegregációt kiváltó okok megszüntetése, a következmények felszámolása csak konzekvens társadalom és gazdaságpolitikai lépésekkel valósítható meg, ami időt és elkötelezettséget igényel. A tanulmány Miskolc Megyei Jogú Város szegregációs területeinek elemzésével, értékelésével, a lehetséges elmozdulási irányok meghatározásával foglalkozik.

Kulcsszavak: szlöm, szegregáció, antiszegregáció.

JEL-kód: J10, J15, J31

Bevezetés

A nagyvárosi szegregációk kialakulása, azaz az átlagnál jóval kedvezőbb és kedvezőtlenebb feltételek mellett élők elkülönülése nem újkeletű probléma. Az átlagnál tartósan kedvezőtlenebb lakhatási, higiéniai feltételekkel rendelkező városi területek már az ókorban, majd a középkorban is voltak. Általában a városok peremterületén, a szeméttelpek környezetében jöttek létre (Blok, 2014). A jómódú kereskedők, iparosok, kézművesek evvel szemben a városok belső, un. mag részeiben, jóval jobb körülmények között, de szintén tömbösödve éltek.

A szlömök kialakulásának újkori hulláma a XIX. századi ipari forradalommal kezdődött, amikor a vidéki, többnyire képzetlen munkaerő a biztosabb megélhetés reményében tömegesen vállalt munkát az újonnan létrejövő ipari központokban, jövedelmi viszonyaik azonban csak alacsony higiénés feltételekkel rendelkező tömegszállásokon való lakhatást tett lehetővé (Basten, 2005).

A XX. század gyors gazdasági szerkezetváltásainak, geo- és gazdaságpolitikai fordulatainak negatív velejárója a szlömök fennmaradása, ill. újabb szegregációk kialakulása.

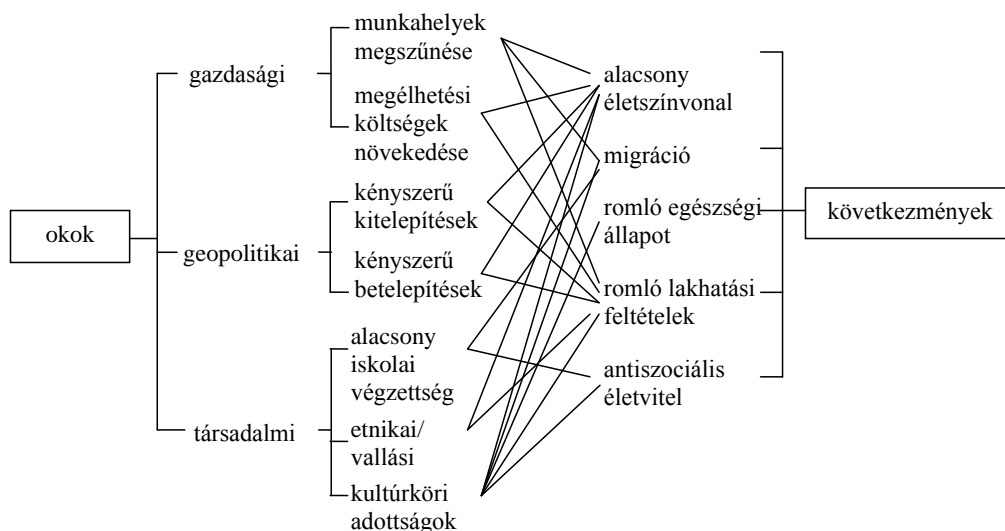
Az okok és a következmények összetettek. A szakirodalom egy része gazdasági okokkal (pl.: az ipari szerkezetváltás miatt megugró munkanélküliséggel, a pénzügyi és gazdasági válság miatt romló egzisztenciális körülményekkel), más része társadalmi tényezőkkel (pl.: a geopolitikai változások miatt bekövetkező nagyszámú betelepülővel, alacsony iskolai végzettséggel és sajátos kulturális adottságokkal, stb.) magyarázza (Benedek/Moldovan, 2015; Klegge, 2005) a szegregációk kialakulását (1. ábra).

A kiváltó okok ma is a városi lét mindennapi részét képezik, ezért a szegregáció az urbanizáció integráns része, amit a gazdasági migráció tovább erősít (OECD, 1998; Kapphan, 2002; Musterd, 1994).

A ciklikusan jelentkező társadalmi és gazdasági sokkok eltérően érintik az adott településen élőket. Ezért alakulnak ki a centrum- és periféria viszonyok városi vetületei, a helyi átlagnál tartósan, jóval magasabb (a városi folklór szerint a helyi „Rózsadomb”) és jóval alacsonyabb életminőségű területek.

Az alacsony iskolázottság csökkenő foglalkoztathatóságot, csökkenő jövedelmi viszonyokat, alacsony fogyasztási képességet, alacsonyabb komfort fokozatú lakhatási feltételek fenntartását, stb. tesz lehetővé. Ez a folyamat negatív spirálba mehet (s mint a felmérések igazolják, megy is) át, hatására a szegregálódás „ördögi köre” jön létre.

¹ A tanulmány a szerzőknek a Miskolc Megyei Jogú város Integrált Városfejlesztési Stratégia 2014-2020 c. dokumentumát megalapozó kutatásait foglalja össze.

1. ábra: Szegregációt kiváltó okok és következmények

Forrás: saját szerkesztés

A nagyobb szegregátumok felszámolása nem egyszerű feladat, mert a szegényebbek nagyvárosokba áramlása, ciklikusan visszatérő terhet ró a helyi vonalas és társadalmi infrastruktúrára. Ezért érdemi megoldás csak a gazdaságfejlesztéssel, szociálpolitikával, egészségüggyel, foglalkoztatottsággal, urbanizációval, oktatási, ökológiai kérdésekkel foglalkozó szakemberek együttműködésétől várható (Basten, 2005).

Szegregáció fogalma és számszerűsítési lehetőségei

A szegregáció fogalmát számos szakma (pl.: vegyipar, genetika, szociológia, urbanisztika, térgazdaságtan, stb.) alkalmazza anyagok, társadalmi csoportok, lakóközösségek elkülönítésének leírására.

A városon belüli szegregáció, mint jelenség (ahogyan utaltunk már rá) több évszázada ismert, a szakirodalomban meghatározására számos definíció található. A teljesség igénye nélkül ezek közül érdemes néhányat kiemelni.

Egy, a közelmúltban készült, a témával foglalkozó kormányzati tanulmány a településeken belüli telepek, elmaradt településrészekre vonatkozóan hat kategória megkülönböztetését javasolja:

- „Települések mellett, vagy azok közelében létrejövő és folyamatosan bővülő „vadtelepek” : Az infrastruktúra teljes vagy majdnem teljes hiánya, kezdetlegesen összetákolt, jobbra egy helyiségből álló lakóépületek, melyek inkább hasonlítanak ólra, putrira, kunyhóra.
- Volt uradalmi puszták, településtől távoli munkáskolóniák (bánya, téglagyár stb.) : A lakóépületek tulajdonjoga sokszor rendezetlen, s ez az épületek gyors leromlásával jár. Mára erős térbeni elkülönülés, hiányos infrastruktúra jellemzi e telepeket, hiszen bezártak a közintézmények, boltok, romlott a közlekedés, a termelés hiánya pedig alulértékelt az itt maradókat vagy az ide költözőket (akik nem ritkán önkényes lakásfoglalók).
- Régről maradt telepek, amelyeket az 1961-es párthatározatot kiegészítő 1965-ös rendelet nyomán nem számolták fel: Jobbára a település szélén legelőn, vizenyős területen vagy éppen erdő aljában, dombtetőn elhelyezkedő, szabálytalan telkeken, szabálytalan elrendezésű, általában még 1945 előtt épült, az akkori szegényparaszti, „zsellér” épületeket formázó la-

kőépületek egysége. Vízvezeték, csatorna és gáz nincs, mindössze villany van, s az utak sem pormentesek.

- Alacsony minőségű lakások/nyaralók alkotta laza szerkezetű telepek (városok/települések külterületén, tipikusan zártkertes övezetekben): Tipikusan a városi rezsi kiadások elöl menekülők, illetve a városokba orientálódó, de oda a magas rezsi (és lakbér)-költségek miatt beköltözni nem képes elszegényedett családok lakóhelye, tipikusan rossz infrastrukturális és egyéb szolgáltatásokkal (pl. közlekedési összeköttetéssel) ellátott területek.
- Cs- és szocpolos telep, vagyis 1965 után létrejött, eredetileg nem telepnek gondolt telep: Szűk telkeken, típustervek alapján eleve rossz minőségben megépült, csökkentett komfortfokozatú, sokszor befejezetlen, a kortársi normáktól, ízléstől és törekvéstől jócskán elmaradt épületek együttese. Az eredeti épületállományhoz gyakran annál is rosszabb minőségű épületek kapcsolódhatnak, sokszor közelítve a vadtelepek képéhez.
- Városi szegregátumok:
 - Slumosodó munkáskolóniák, szociális bérlakások alkotta telepek: Az egykori gyárak, vasúti csomópontok mellett épített egyforma és egyszerű épületek, illetve eleve szegény családoknak épült lakások, elkülönítve a település többi részétől.
 - Leromló városrészek: Az egykori bérlakások magasabb státuszú népessége modernebb lakásokba, illetve zöldövezetbe költözve elhagyja korábbi bérlakását, melybe egyre alacsonyabb státuszú családok költöznek.” (EMMI, 2015. p. 19-20).

A 314/2012. (XI.8.) Korm. rendelet a településfejlesztési stratégiák kapcsán tér ki a szegregátumokra és úgy fogalmaz, hogy az érintett területeket a szegregációs mutató alapján kell lehatárolni (im. p.50.). A mutató meghatározására vonatkozóan pedig úgy rendelkezik, hogy „... a település területén belül olyan területileg egybefüggő tömbök kiválasztása, amelyekre együttesen jellemző, hogy a szegregációs mutató határértékének megfelelnek. A tömb népszámlálási célra létrehozott, általában közterületek és/vagy természetes és mesterséges tereptárgyak (pl.: vasútvonal, autópálya nyomvonala, vízfolyás partja), valamint rácshálós térinformatikai megoldás eredményeképpen kialakított, településen belüli kisterületi egység.” (im.p.50.)

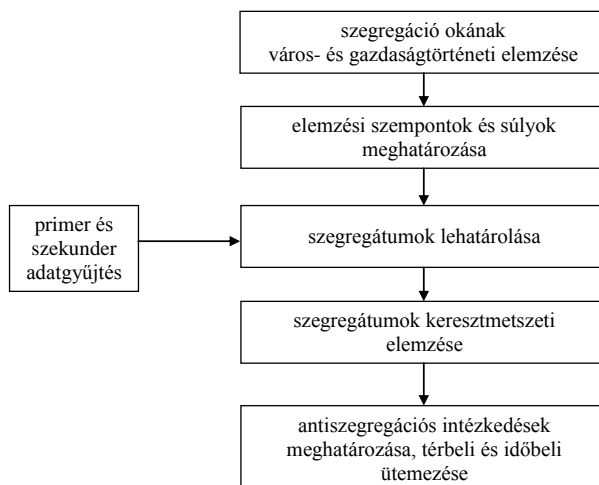
A KSH szegregátumnak tekinti a fizikailag egybefüggő minimum egy háztömbből, négy utca vagy közterület között elhelyezkedő ingatlanokból álló településrészt, ahol az alacsony státuszú lakosság az aktív korú népességben belül, legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkező és munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya a szegregációs index eléri az 50%-ot.

A szegregáció kimutatására alapvetően két mérési lehetőség kínálkozik:

- egyrészt egyenlőtlenségi indexekkel (pl.: Gini –Koefficiens, Theil-index, szegregációs index),
- másrészt klaszterelemzéssel.

Kutatás módszertana

Szegregációra vonatkozó vizsgálatainkat öt lépésben végeztük el (2. ábra):

2. ábra: Kutatás folyamata

Forrás: saját szerkesztés

Jelen vizsgálat előzményeként Miskolc MJ. Város 2008-ban készített először antiszegregációs tervet az Integrált Városfejlesztési Stratégia részeként. Jelenlegi elemzés egyrészt az időközi változások elemzésére, másrészt a további feladatok meghatározására adott lehetősége.

Szegregátumok kialakulásának folyamata Miskolcon

A miskolci szegregátumok kialakulása négy időszakhoz köthető. Az első tömbösödött szegregátumok a XIX. század második felében jöttek létre a városban, amikor megélhetésüket kereső szegények (elsősorban a városban szolgáló cselédek és szolgák) a város peremén teremtették meg lakhatási feltételeiket. Az így kialakuló szlömökben élők egy része anyagi helyzetének jobbrafordulásával magasabb komfortfokozatú környezetbe költözött, de helyükbe állandóan érkeztek betelepülők.

A trianoni országhatárok meghúzását követően 1918-1924 között több tízezer érkeztek a városba (második hullám), akik rövidebb vagy hosszabb időt töltöttek itt mostoha körülmények között, fabarakokban, a Gömöri pályaudvaron álló vagonokban (Szűts, 2009). Az itt maradtak egy része életének hátralévő részét kedvezőtlen lakhatási feltételek mellett élte le.

A második világháborút követő erőltetett iparosodás, ill. ennek hatására létrejött Nagy-Miskolc (Görömböly, Diósgyőr Miskolchoz csatolása) hatására (harmadik hullám) a város lakónépessége ugrásszerűen megnőtt, amit a lakhatási körülmények nem tudtak követni. Így a szegregációk száma és kiterjedése az 1950-es évek elején megnőtt (a Pece partján, a Tatárdombon, Erdőalján, Felső-Kallószeren, a Csorba-telepen) és a legutóbbi időkig fennmaradt.

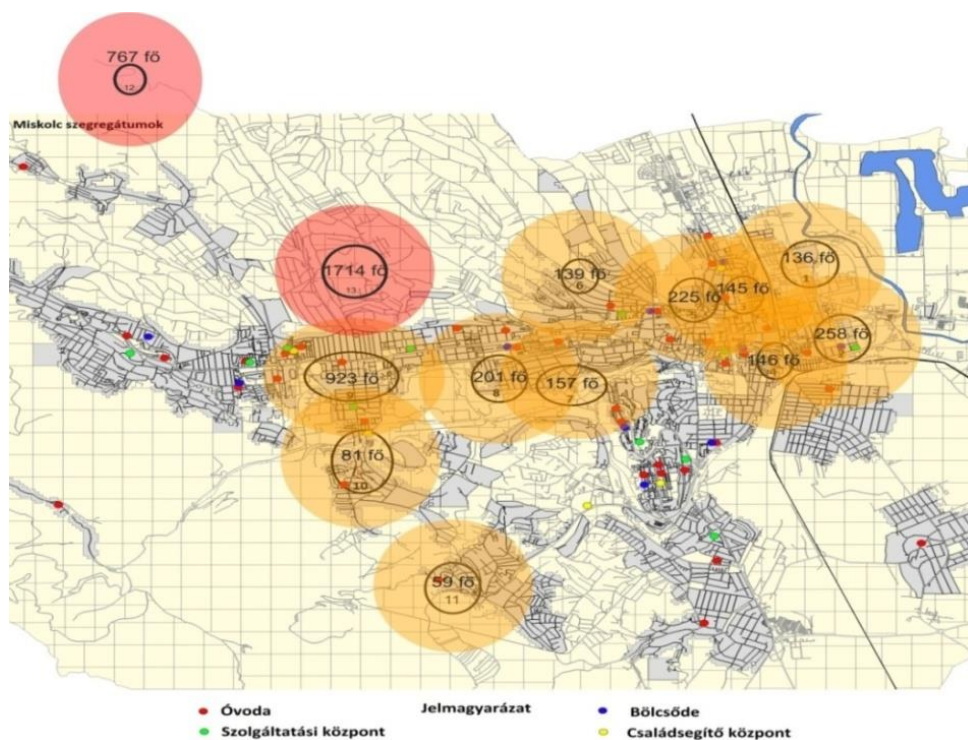
Az 1990-es évek elejétől a helyi bányászat és a kohászat válságának, a város foglalkoztató képessége csökkenésének hatására (negyedik hullám) a korábbi munkáskolóniákon (percesi bányakolónia, vasgyári kolónia), valamint a zártkerti övezeteiben alakultak ki a szlömök.

Miskolc MJ. Város szegregátumainak helyzete

A KSH definíciója alapján Miskolcon 2011-ben 13 szegregátum volt. Ezek helyzete (település-szerkezeti elhelyezkedése, a lakásállomány minősége, a közszolgáltatások elérhetősége és az alacsony státuszú népesség koncentrációjának mértéke alapján) különböző.

A szegregátumok elemzéséhez a KSH által rendelkezésre álló demográfiai adatain (2011) túl vizsgáltuk a még iskolába nem járó, szociálisan veszélyeztetett gyermekek eloszlását 2013. évi területi védőnői adatok, továbbá a városban tanuló iskoláskorú, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma (KLIK adatok) alapján, valamint a szociális szolgáltatások igénybevétele mértékét és strukturáját.

- A 2011. évi népszámlálás adatai alapján Miskolc belterületén 2470 fő, külterületén 2481 fő él szegregátumban; összességében a város lakosságának 3%-a (KSH). A szegregátumok száma a bázisidőszakhoz (2008-hoz) képest hárommal (az ott élők alacsony lélekszáma miatt) csökkent (Tatárdomb, Csermőkei út- Mésztelep, Mura utca, Tatár út).
- Az Álmos utca, a Kassai utca, a Zombori utca és a Huszár utca által határolt hármasmű szegregátum a KSH 2011. évi nyilvántartásában ugyan szerepel, de azóta felszámolták.
- A város 13 szegregátumából tizenegy (1-11. sorszámu) belterületi, kettő (a 12. és 13. sorszámu) szegregátum pedig külterületi.
- A 3. ábra térképe feltünteti a szegregátumok 2011. népszámlálás szerinti lakónépességét. A térképen színes pontok jelölik a 6 év alatti gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményhálózatot, továbbá a családsegítő és szolgáltató központok eloszlását. A beazonosított szegregátumok területét ezek az intézmények nem fedik le.
- A színes koncentrikus körök a szegregátumok területéről (a még elfogadható) 20 perc alatt gyalog elérhető távolság határait jelzik. Látható, hogy egyes szegregátumok esetében ezek a szolgáltatások csak tömegközlekedési eszköz igénybevételevel érhetők el. (Ez felveti azt a dilemmát, hogy az alapszolgáltatások területi kiterjesztése és/vagy azok koncentrált fejlesztése, valamint az elérhetőségük javítása kapjon-e prioritást.)
- A belterületi szegregátumokban bekövetkezett változásokat a KSH 2001. és a 2011. évi népszámlálási adatai alapján a 1. táblázat foglalja össze. Szembetűnő változás a szegregátumok számának csökkenése, azonban ezzel párhuzamosan a hátrányos helyzetben élők területi szempontból dekoncentráálódtak.
- Lyukóbánya és Lyukóvölgy esetében nem áll rendelkezésre az összehasonlítás alapjául szolgáló 2001. évi adatok, ezért a táblázatban a jelenlegi állapotra vonatkozó számsorokat tüntettük fel. (Lyukóvölgy és Lyukóbánya hátrányos helyzetű lakosságának száma közel azonos egy kisebb település lakosságával.)
- Nincsenek statisztikai adatok a 2011. évi népszámlálás alapján azon aktív korúak (15-59 évesek) arányáról, akiknek a jövedelemforrása kizárólag állami vagy helyi támogatás volt, így ez a mutató nem képezi az összehasonlítás alapját.
- A szegregátumok összehasonlítása az alábbi szempontok alapján történt (1. táblázat):
 - legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a 15-59 éves népesség körében;
 - felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében;
 - gazdaságilag inaktív népesség aránya az akcióterületi lakónépességen belül;
 - munkanélküliek aránya;
 - tartós munkanélküliek aránya;
 - komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül;
 - egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül.

3. ábra: Miskolc szegregátumainak elhelyezkedése és lakónépessége

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A 2008. évi felméréshez képest:

- a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a 15-59 éves népesség körében minimális mértékben változott
- a 25 év feletti felsőfokú végzettségű lakosok aránya alacsony;
- a gazdaságilag inaktív népesség aránya a szegregátumok többségében nőtt;
- a munkanélküliek aránya eltérő módon változott (van, ahol négyszeresére nőtt, másutt 17%-kal csökkent);
- a tartós munkanélküliek aránya változatlanul magas (az egyik szegregátumban nyolcszorosára nőtt);
- a komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya több szegregátumban javult (a Szondi telepen 50 %-kal, míg a Puskin utcában 34 %-kal);
- a legnagyobb lakónépességű belterületi szegregátumok a Számozott utcák, a Szondi utca, a Tetemvár és a Békeszálló telep;
- a két külterületi szegregátumban együtt (Lyukóbánya, Lyukóvölgy) közel annyian élnek (2481 fő), mint a belterületi szegregátumokban összesen.

1. táblázat: Szegregátumok változása a 2008. évi antiszegregációs tervben szereplő adatokhoz képest

Szegregátum (a 2001 évi népszámlálás KSH adatai alapján)	indikátor			szegregátum (a 2011. évi népszámlálás alapján)	Lakónépesség száma (fő) szegregátumon- ként 2011. évi népszámlálás KSH adatai
	megnevezése	értéke			
		2001.	2011.		
1. Tatárdomb	KSH 2011. évi besorolása alapján megszűnt, mint szegregátum				
5. Csermőkei u. – Mésztelep	KSH 2011. évi besorolása alapján megszűnt, mint szegregátum				
6. Mura utca	KSH 2011. évi besorolása alapján megszűnt, mint szegregátum				
10. Tatár út*	KSH 2011. évi besorolása alapján megszűnt, mint szegregátum				
19. Vikend telep	<ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya lakónépességen belül • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül • egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	72,9%	60,7%	1. szegregátum (Sajószigeti u. - Vikend telep - Névtelen u. - Zsigmond Vilmos u.)	136
		0%	0%		
		79,2%	66,9%		
		56,8%	64,4%		
		21,6%	35,6%		
		85,7%	92,3%		
		24,5%	20,5%		
17. Szondi telep	<ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül • egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	75,3%	61,5%	2. szegregátum (Üteg u. – Szondi György u. - Tüzér u. – Szekerész u. – Tüzér u. – Baross Gábor út – Szekerész u.)	258
		2,8%	2,8%		
		78,0%	68,2%		
		57,9%	37,8%		
		34,9%	30,5%		
		77,1%	27,5%		
		50,9%	26,1%		
16. Álmos utca	<ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 	71,4%	72,8%	3. szegregátum (Álmos u. - Kassai u. - Zombori u. - Huszár u.)	145
		11,2%	0%		
		67,5%	62,1%		

Szegregátum (a 2001 évi népszámlálás KSH adatok alapján)	indikátor			szegregátum (a 2011. évi népszámlálás alapján)	Lakónépesség száma (fő) szegregátumon- ként 2011. évi népszámlálás KSH adatok
	megnevezése	értéke			
		2001.	2011.		
	<ul style="list-style-type: none"> • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül • egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	55,6%	67,3%		
4. Gizella utca	<ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül • egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	58,1%	60%	4. szegregátum (Hadirokkantak útja Lenke u. - Bors vezér u. - Sarolta u.)	146
		9,0%	9,6%		
		80,0%	58,9%		
		13,0%	53,3%		
		2,9%	25%		
		48,6%	47,8%		
		35,2%	43,5%		
15. Tetemvár	<ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül • egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	63,2%	66%	5. szegregátum (Tetemvár felsősor – Tetemvár középsor – Tetemvár alsósor- Arany János tér nyugati része - Petőfi Sándor tér északi része)	225
		1,4%	0,8%		
		79,2%	64,4%		
		47,4%	53,8%		
		13,2%	30%		
		82,1%	55,2%		
		24,5%	27,6%		
18. Bábonyibérc	<ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében 	71,3%	63,5%	6. szegregátum (Bábonyibérc Új te-	139

Szegregátum (a 2001 évi népszámlálás KSH adatok alapján)	indikátor		szegregátum (a 2011. évi népszám- lálás alapján)	Lakónépesség száma (fő) szegregátumon- ként 2011. évi népszámlálás KSH adatok	
	megnevezése	értéke			
		2001.			2011.
	<ul style="list-style-type: none"> • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül • egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	0,0%	0%	lep)	
11. Békeszálló telep - Muszkás telep (BM) 13. Nagyavas (N)	<p>a Békeszálló telep – Muszkás telep két külön szegregátumként jelenik meg, a Kalló utca(k) önálló szegregátumként megszűnt és a Békeszálló szegregátum részét képezi, míg a Nagyavas önálló szegregátumként megszűnt az új lehatárolásban</p> <ul style="list-style-type: none"> • legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség • felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében • a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 			7. szegregátum (M) (Muszkás telep - Ruzsini utca – Deszkásoldal dűlő – Tóth sor - Domb u. - Avasalja u. - Csonka sor - Nagy Avas Cson- ka sor- Teleki sor - Da- nyi völgy - Deszkásoldal dűlő)	157
	<ul style="list-style-type: none"> • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül 	BM 77,3% N 66,1% K 59,4%	M 68% KB 63,7%		
		BM 0,7% N 2,0% K 0%	M 2,7% KB 0%		
		BM 76,2% N 78,5% K 76,4%	M 75,8% KB 78,1%		
11. Békeszálló telep - Muszkás telep (BM) 8. Kalló utca (K)	<ul style="list-style-type: none"> • munkanélküliek aránya • tartós munkanélküliek aránya • komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül 	BM 57,8% N 50,0% K 38,5%	M 36,8% KB 45,5%	8. szegregátum (KB) (Kalló u. - Békeszálló telep – Csillag u. - Orsó u. - Nap u. – Szövő u. – Tímár Ma- lom u.)	201
		BM 36,3% N 25,0% K 15,4%	M 18,4% KB 20,5%		
		BM 82,1% N 85,9% K 88,2%	M 71,8% KB 88,5%		

Szegregátum (a 2001 évi népszámlálás KSH adatok alapján)	indikátor			szegregátum (a 2011. évi népszám- lálás alapján)	Lakónépesség száma (fő) szegregátumon- ként 2011. évi népszámlálás KSH adatok			
	megnevezése	értéke						
		2001.	2011.					
	<ul style="list-style-type: none"> egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	BM 58,6% N 57,7% K 35,3%	M 30,8% KB 80,8%					
7. Számozott utcák I. (Sz I.) 8. Számozott utcák II (Első-negyedik utca) (Sz II.) 9. Vasgyári út (V)	<p>Első és második utca felszámolásra, átépítésre került a többi számozott utca a jelenlegi lehatárolásban egy szegregátumként jelenik meg, a Vasgyári úti szegregátum nyilvántartás alapján ott élők száma alapján már nem minősül szegregátumnak</p> <ul style="list-style-type: none"> legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül munkanélküliek aránya tartós munkanélküliek aránya komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül 	<p>Sz.I. 82,4% Sz.II. 65,4% V 58,3%</p> <p>Sz.I. 0,2% Sz.II. 0% V 4,2%</p> <p>Sz.I. 77,0% Sz.II. 64,3% V 75,7%</p> <p>Sz.I. 63,5% Sz.II. 53,3% V 28,6%</p> <p>Sz.I. 25,4% Sz.II. 43,3% V 10,7%</p> <p>Sz.I. 97,9% Sz.II. 90,5% V 63,4%</p>	71,3%	1,2%	73,7%	55,1%	28,8%	90,3%
				<p>9. szegregátum Számozott utcák (Andrássy u. - Kilen- cedik u. - Vasgyári újtelep - Hatodik u. – Andrássy u. - Harmadik u. - Első u. – Ne- gyedik u. - Második u. - Fürdő u. – Mányoki Ádám u. - Ballagi Károly u. - Alsószinva u. - Kabar u. – Tizenegyedik u. - Tizedik u. - Vasgyári újtelep - DVTK sta- dion északkeleti olda- la</p>	<p>923</p>			

Szegregátum (a 2001 évi népszámlálás KSH adatok alapján)	indikátor			szegregátum (a 2011. évi népszámlálás alapján)	Lakónépesség száma (fő) szegregátumon- ként 2011. évi népszámlálás KSH adatok
	megnevezése	értéke			
		2001.	2011.		
	<ul style="list-style-type: none"> egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	Sz.I. 52,9% Sz.II. 38,1% V 58,5%	65%		
2. Puskin utca	<ul style="list-style-type: none"> legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül munkanélküliek aránya tartós munkanélküliek aránya komfort nélküli, félkomfortos és szükségülakások aránya a lakott lakásokon belül egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	63,2%	58,3%	10. szegregátum (Gózon Lajos u. - Puskin u. keleti oldala)	81
		3,8%	2%		
		74,0%	66,9%		
		55,2%	38,1%		
		26,9%	19%		
		75,0%	41,4%		
		63,8%	58,6%		
3. Miskolctapolca-Kőfejtő	<ul style="list-style-type: none"> legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében a gazdaságilag nem aktív népesség aránya lakónépességen belül munkanélküliek aránya tartós munkanélküliek aránya komfort nélküli, félkomfortos és szükségülakások aránya a lakott lakásokon belül egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül 	68,9%	60,6%	11. szegregátum (Iglói u. - Várhegy u. északi oldala)	59
		0%	5,3%		
		74,8%	72,9%		
		52,0%	62,5%		
		24,0%	31,3%		
		94,6%	95,5%		
		91,9%	95,5%		
a 2008. évi antiszegregációs tervben nem részletesen tárgyalt szegregátum	<ul style="list-style-type: none"> legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül 		78%	12. szegregátum (Lyukóbánya külterület)	767
			1,2%		
			71,6%		

Szegregátum (a 2001 évi népszámlálás KSH adatok alapján)	indikátor			szegregátum (a 2011. évi népszám- lálás alapján)	Lakónépesség száma (fő) szegregátumon- ként 2011. évi népszámlálás KSH adatok
	megnevezése	értéke			
		2001.	2011.		
	• munkanélküliek aránya		58,7%		
	• tartós munkanélküliek aránya		41,3%		
	• komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül		82,6%		
	• egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül		26,4%		
a 2008. évi antiszegregációs tervben nem részletesen tárgyalt szegregátum	• legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 15-59 éves népesség körében		61,9%	13. szegregátum (Lyukóvölgy külterü- let)	1714
	• felsőfokú végzettségűek aránya a 25 év feletti népesség körében		1,9%		
	• a gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül		74,3%		
	• munkanélküliek aránya		45,9%		
	• tartós munkanélküliek aránya		28,2%		
	• komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül		64,1%		
	• egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül		40,7%		

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés.

Miskolc MJ. Város 2008-ban készített antiszegregációs terve alapján az elmúlt években több intézkedés történt (2. táblázat), így:

- A város jelentős erőfeszítéseket tett az emberi életvitelre alkalmatlan bérlemények felszámolása érdekében.
- A nagy lélekszámú szegregátumok felszámolása megkezdődött, egyes esetekben be is fejeződött, a felszámolást folytatni kell. A kisebb lélekszámú belterületi szegregátumok lakosságának csökkenése spontán módon elindult, amelyet a közeljövőben a rendelkezésre álló eszközökkel ösztönözni kell (a feladatok megoldásába a kormányhivatal illetékes szakigazgatási szerveit is be kell vonni).
- Az egyes szegregátumokban a városfejlesztés céljaihoz illeszkedő funkcióváltásokat a felszámolással egy időben el kell indítani.
- Az önkormányzati lakások jogosultság szerinti megoszlása az elmúlt időszakban megváltozott a költségelví, ill. a piaci lakások javára (3. táblázat). A tudatos átrendezés eredményeként az ingatlan bérbeadásából származó bevételek nőttek.

2. táblázat: Bérletelési jogosultság változása

Bérletelési jogosultság	Darabszám (db)		Aránya %		Változás
	2008	2014	2008	2014	+/-
Szociális alapú	5 018	1 006	90	19,7	-
Költségelví	555	3 916	9,9	76,8	+
Piaci alapú	54	178	0,1	3,5	+
Összes bérletelési	5 627*	5 100	100	100	-

Megjegyzés: *Az összes bérletelési 5763 db. A különbség az üres, vagy más jogcímen bérbe adott jogosultságból adódik.

Forrás: MIK Létesítmény Üzemeltetési Iroda

- A lakhatási körülmények megítélése elsősorban abból a szempontból fontos, hogy alkalmas-e a gyermekek egészséges testi, szellemi és szocializációs fejlődéséhez.
- Amennyiben az ezeket veszélyeztető körülmények fennállnak, úgy szociális-, gyermekvédelmi-, hatósági- és rendészeti eszközökkel el kell érni a méltatlan állapotok megszüntetését.
- A komfort nélküli, elhanyagolt – többnyire lakhatás céljára alkalmatlan – ingatlanok környezete, ill. az alapvető higiéniai feltételek hiánya komoly közegészségügyi kockázati tényező, különösen a felhalmozott hulladékok és az elszaporodott rácsálók jelenléte miatt, míg a kezeletlen szennyvíz jelentősen veszélyezteti a városi ivóvízbázist.
- Problémát jelent, hogy az ott élők egy része nem törekszik helyzetének javítására, sem a város közössége által általánosan elfogadott normák követésére.
- A szociális elven bérbe adott lakásállomány csökkenése egyben az üzemeltetési és karbantartási költségek csökkenését is jelentette.
- A vizsgált időszakban jelentősen csökkent az önkormányzati lakásállomány (602db), ami elsősorban az összkomfortos lakások értékesítéséből adódik (350 db). Ezzel egyidejűleg csökkent a komfort nélküli és a szükséglakások száma is (összesen 253 db).
- A csökkentés a MIK Zrt. un. avult telep felszámolási programjának eredménye, melynek során több rossz műszaki állapotú, gazdaságosan nem korszerűsíthető ingatlan került lebontásra. Az itt lakó bérlőket a bérbeadó hasonló komfortfokozatú lakásokban helyezte el, ill. négy esetben magántulajdonú ingatlant biztosított a bérleti jogról való lemondás fejében (3. táblázat).

3. táblázat: Bér lakás állomány komfort fokozat szerinti változása (2008-2014)

Komfort fokozat	Darabszám (db)		Össz lakáson belüli arány (%)		Változás +/-
	2008	2014	2008	2014	
Összkomfortos	4531	4181	78,62	81,01	+
Félkomfortos	228	229	3,96	4,43	+
Komfort nélküli	914	695	15,86	13,46	-
Szükség lakások	90	56	1,56	1,1	-
Összesen	5763	5161	100	100	-

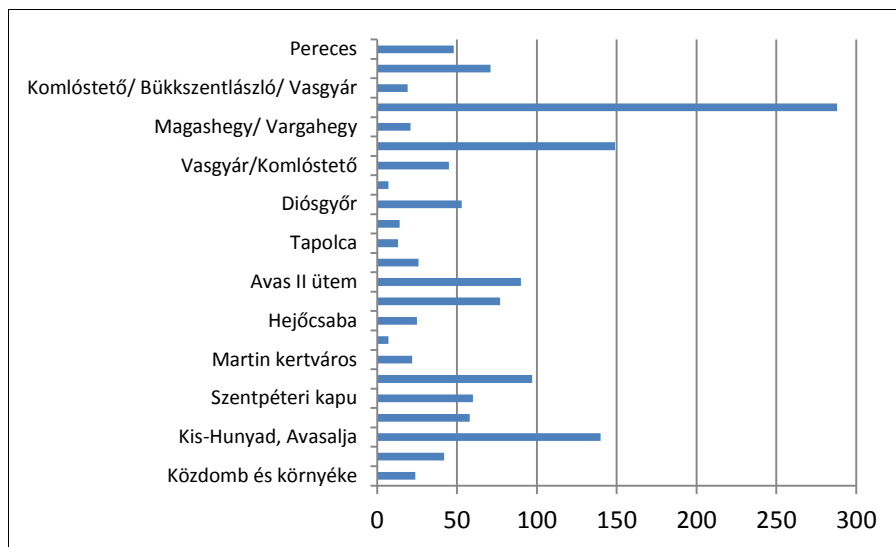
Megjegyzés: az összkomfortos lakások darabszámának csökkenése az értékesítésből adódik, a komfort nélküli és a szükség lakások darabszámának csökkenése a bontásokból. Az arányváltozás esetenként ellentétes értelmű a darabszám változással, mely a belső arányok változását jelzi a teljes lakásállományban

Forrás: MIK Létesítmény Üzemeltetési Iroda

Iskolába még nem járó, de szociálisan veszélyeztetett gyermekek helyzete

- Miskolcon a területi védőnői hálózat jelentős feladatot lát el (a védőnői körzetek nem egyeznek meg pontosan a városrészek határaival, kialakításuk a védőnői terhelés egyenletes elosztása és földrajzi adottságok alapján történt);
 - nyilvántartja az iskolába még nem járókat (0-1 év, 1-3 év, 3-6 évesek és azon 7 évesek, akik nem járnak még iskolába);
 - a védőnői nyilvántartásban minden olyan gyermek szerepel, aki életvitelszerűen a védőnői körzetben lakik, akiről a védőnő tudomást szerez vagy a szülő jelentkezett gyermekével gondozásra, függetlenül az állandó vagy ideiglenes lakcímtól, így az adatok nem egyeznek meg a lakónyilvántartás adataival (számos, albérletről albérletre költöző család van, akik nem jelentkeznek be az adott címre, de miskolci állandó lakhelyük sincs);
 - a szociálisan veszélyeztetett státusz megítéléséhez a védőnők szempontrendszerrel igen, de pontrendszerrel nem rendelkeznek, így azt szubjektív elemek is befolyásolják;
 - a védőnői nyilvántartásban nem tüntethetők fel a gyermekek etnikai hovatartozása, így erre vonatkozóan adattal a védőnők nem rendelkeznek.
- A szociálisan hátrányos helyzet nem okoz feltétlenül tanulási, beilleszkedési nehézségeket, devianciát, munkapiaci elhelyezkedési nehézséget, de (a statisztikák szerint) a hátrányos helyzetű emberek között ezek a problémák jóval nagyobb arányban fordulnak elő. A megélhetési nehézségek negatívan befolyásolják a család életét, hangulatát, a gyerekekre szánható idő mértékét; nagyobb a gyermekek elhanyagolásának, bántalmazásának esélye is.
- Miskolcon 1416 szociálisan veszélyeztetett, még iskolába nem járó gyermek él, ebből:
 - 195 gyermek 1 év alatti;
 - 422 gyermek 1-3 év közötti;
 - 781 gyermek 3-6 éves.
- A koragyermekkori (1-3 éves) szocializációs felzárkóztatás eszközei:
 - szociális alapú bölcsődei elhelyezés;
 - nagyobb szegregátumokban a „Biztos kezdet” program keretében szülőt és gyermeket együtt szocializáló nappali ellátás.
- Az óvodáskorú gyermekek szocializációs felzárkóztatásának eszközei:
 - óvodai elhelyezés, ami 2014. szeptember elsejétől kötelező;
 - „Biztos kezdet” program keretében szülőt és gyermeket együtt szocializáció program ki-terjesztése a gyermek iskolába lépéséig.

- A szociális veszélyeztetett, de iskolába nem járó gyerek Miskolc valamennyi városrészében található (4. ábra).
- A szociálisan hátrányosan érintett gyermekeknek csak kevesebb, mint fele él szegregátumban (4. táblázat). Az antiszegregációs törekvések mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, a városszerte elszórtan élő gyermekeket sem. Esetükben is a szocializációt bölcsődei és óvodai elhelyezéssel kell biztosítani.

4. ábra: A szociális veszélyeztetett gyermekek száma (0-6 éves kor) városrészenként (fő)

Forrás: területi védőnői adatok alapján saját szerkesztés

4. táblázat: Szociálisan veszélyeztetett 0-6 éves és iskolába nem járó 7 éves gyermekek területi megoszlása szegregátum és nem szegregátum szerint (fő)

Korcsoportok	Szegregátumban él	Nem szegregátumban él
0-1 évesek	76	119
1-3 évesek	173	249
3-6 évesek	334	447
iskolába nem járó 7 évesek	7	11
Összesen	590	826

Forrás: területi védőnői adatok alapján saját szerkesztés

- A szociálisan veszélyeztetett helyzetű gyermekek száma a külterületi szegregátumokban kiemelkedően magas (5. táblázat). Belterületi viszonylatban a Számozott utcák, Muszkás telep, Tetemvár, Bábonyibérc, Hadirokkantak útja, Szondi utca szegregátumok relevánsak. Belső megoszlás tekintetében a 3-6 éves korosztály létszáma jelentős.

5. táblázat: A szociálisan veszélyeztetett, még iskolába nem járó, Miskolcon, szegregátumban élő gyermekek száma korcsoportonként és szegregátumonként (összesen 590 gyermek)

Szegregátumok \ Szociálisan veszélyeztetett gyermekek száma	1. Vikend telep	2. Szondi utca	3. Álmos utca	4. Hadirokkantak útja	5. Tetemvár	6. Bábonyibérc	7. Muszkás telep	8. Béke szálló telep	9. Számozott utcák	10. Puskin utca	11. Várhegy utca	12. és 13. Lyukóbánya
0-1 éves	3	4	0	1	4	6	6	0	16	0	0	36
1-3 éves	3	2	0	8	8	13	16	9	19	4	1	90
3-6 éves	7	14	3	12	22	13	40	10	44	8	2	159
Iskolába nem járó 7 évesek	4	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	3
Összesen	17	20	3	22	34	32	63	19	79	12	3	288

Forrás: 2014. februári területi védőnői adatok alapján saját szerkesztés

Iskoláskorú, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek helyzete

- A BAZ Megyei Kormányhivatal Oktatási Főosztálya 2013-ban összeállított köznevelési terve szerint a 2012/2013. tanévben a miskolci általános iskolákban tanuló 12449 gyermek 31,5%-a (3924 fő) hátrányos helyzetű, 5,1%-a (azaz 638 fő) halmozottan hátrányos helyzetű volt. Közülük 803 fő hátrányos helyzetű (20%) és 116 fő halmozottan hátrányos helyzetű (18,2%) gyermek tanult egyházi fenntartású általános iskolában
- Miskolcon az 1990 után bekövetkezett gazdasági szerkezetváltás miatt a kevésbé képzett munkavállalók közül sokan váltak munkanélkülivé. A családok romló jövedelmi viszonyai komolyan befolyásolták a tanulók iskolai teljesítményét. Felnőtt egy olyan generáció, aki nem látta szüleit dolgozni; többségük motiválatlan arra, hogy tanuljon, ill. dolgozzon. Képzettség nélkül számukra az egyetlen megélhetési forrás a szociális ellátás. Komoly különbség van a szegény és a gazdag családból származó gyermekek iskolai eredményei között (az érettségéhez jutás esélyeit tekintve például ötvenszeres a különbség).
- 2009. évi adat szerint alsó tagozaton megnövekedett a hátrányos helyzetű (ezen belül a halmozottan hátrányos helyzetű) gyermekek száma, nőtt a magántanulók összlétszáma.
- Esti munkarendben szervezett 4 éves felnőttoktatás (a 2012/2013-as tanévben) tíz feladatellátási helyen volt (ebből egy volt egyházi fenntartású). Ezekben az iskolákban a hátrányos helyzetű tanulók száma 967 fő volt, a tanulói összlétszám 14,3%-a. A halmozottan hátrányos tanulók száma 37 fő volt (a tanulói összlétszám 0,5 %-a).
- A hátrányos helyzetű tanulók közül 57 fő (5,9%) tanult egyházi fenntartású intézményben, a halmozottan hátrányos helyzetűek közül egy sem. (A hátrányos és halmozottan hátrányos gyermekek adatai szegregátumonkénti lebontásban nem állnak rendelkezésre).

Szociális ellátások és szolgáltatások igénybevételének mértéke és struktúrája

- A városban magas a munkanélküliek, ezen belül a tartós munkanélküliek, továbbá a kizárólag szociális támogatásból élő családok száma.
- A város által biztosított, önkéntesen igénybe vehető szociális közszolgáltatások elérhetőek (a szegregátumban élők egy részének és a külterületeken élőknek ehhez tömegközlekedés igénybevételére van szüksége).
- Miskolc város lakosságához mérten (167680 fő) a szociális ellátásban részesülők száma magas. 2013-ban (az 1993./III. ún. „Szociális törvény” előírásai alapján) 18671 fő volt jogosult tá-

mogatásra (a lakosság 11,13 %-a). Az ellátások egy főre eső összege 7001 fő esetében nem érte el az öregségi nyugdíj legkisebb összegét (ez 2013-ban 28.500.-Ft); 5694 fő esetében viszont nem érte el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének a felét sem (ez 2013-ban: 14.250.-Ft). A KSH által megjelölt szegregátumokban él a város lakosságának 3 %-a (4951 fő), ebből 2442 fő részesül valamilyen szociális ellátásban (az összes városi ellátott 13%-a).

- 2013-ban 5112 fő (27%) részesült aktív korúak ellátásában, ami 5058 családot érintett Miskolcon, közülük 3637 gyermek nélküli család volt. Az aktív korúak ellátásában részesülők túlnyomó része foglalkoztatást helyettesítő támogatást kapott (4389 fő, 86%), közülük 2249 fő (44%) közfoglalkoztatásban, míg 231 fő (4,5%) egyéb munkaerő-piaci programban, ill. 225 fő (4,4%) képzésben vett részt. A munkaerő-piaci programban és képzésben részesülők aránya a rászorulókat tekintve alacsony (9%).

- A szegregátumokban élők közül 1088 fő részesül aktív korúak ellátásában, ez az összes városi ellátott 21%-a. Jórészt foglalkoztatást helyettesítő támogatást kap 941 fő (86%), amihez többnyire közfoglalkoztatás is kapcsolódik. Ez a szám megegyezik a város egyéb területein mért adatokkal.

- Gyermekvédelmi támogatásra (rendszeres és kiegészítő) jogosultak száma 7320 fő, ami 3494 családot érint, közülük 2243 szülő egyedülálló. A támogatás főként egy (1196 fő), ill. kétgyermekes (1077 fő) családokat érint. A három, vagy több gyermekesek száma 1221 fő. Óvodáztatási támogatást 513 fő vett igénybe.

- A szegregátumokban jellemzően magas a gyermekkorúak aránya, így az ellátásuk is kiemelkedően magas a városi ellátottakon belül.

- A rászorultságtól függő támogatásokban részesülők száma összesen 14255 fő, akik közül 11474 fő lakásfenntartási, 584 fő lakhatási támogatásban, 807 fő adósságsökkentési támogatásban részesült. Legtöbbször távhő, víz és csatornahasználati díjjal tartoznak, míg a támogatásban részesülők 50%-nak egyidejűleg többféle adóssága is van.

- A lakáscélú támogatás lehetőségével (ami lehet részben, vagy egészben vissza nem térítendő támogatás, illetve kamatmentes kölcsön) 2013-ban Miskolc városa nem élt. Ezt az ellátást helyi rendelet szabályozza.

- Különböző szociális ellátásban (rendszeres szociális segélyben, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban, lakásfenntartási támogatásban, időskorúak járadékában, ápolási díjban, átmeneti segélyben, közgyógyellátásban) részesülők adatait, valamint a temetkezési segélyt igénylőket szegregátumként és összesítve (a belterületi szegregátumok adatai kiegészítésre kerültek a Lyukóvölgy belterületét képező részén élők szociális adataival) a 6. táblázat foglalja össze. Ennek alapján megállapítható, hogy:

- legtöbbször foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (744 fő), valamint a közgyógyellátásban (714 fő) részesülnek (az utóbbiak magas száma utal a krónikus betegek magas számára);
- lakásfenntartási támogatás aránya a szociális ellátás közel 20%-a;
- a legtöbb szociális ellátást a Számozott utcákban, a Lyukóvölgyben és a Szondi utcai szegregátumban igénylik;
- az érintettek egyidejűleg többféle szociális ellátási típust is igénybe vesznek.

- Az 1993./III. Szociális törvényben előírt alapellátásokat a város jórészt a Miskolci Egyesített Szociális Egészségügyi és Gyermekvédelmi Intézmény – Módszertani Központ négy telephelyén (Belváros-Arany János út, Avas-Szentgyörgy út, Diósgyőr-Fazola utca, Szentpéteri kapu-Kassai út) biztosítja, ill. lyukói Közösségi Házban (rendszeres ügyeletet) biztosítja. A szolgáltatások ugyan mindenki számára elérhetőek, de többnyire távol esnek a szegregátumoktól (a lyukói szolgáltatás kivételével). Ezeknek a közszolgáltatásoknak az eléréséhez részben tömegközlekedési eszköz vehető igénybe tekintve, hogy esetenként nem teljes körűen állnak rendelkezésre a helyben elérhető szociális és gyermekvédelmi intézmények és szolgáltatások.

- A nappali, szakosított és átmeneti elhelyezést nyújtó szolgáltatások és intézmények is mind a városlakók, mind pedig a szegregátumokban élők rendelkezésére állnak. Hiányzó szolgáltatás a közösségi ellátás, a szenvedélybetegek nappali ellátása, valamint a szenvedélybetegek és pszichiátriai betegek átmeneti elhelyezése terén mutatkozik. Ez komoly gondot jelent, mert a városban jelentős számú rossz egészségi állapotú, mentálisan leromlott ember, valamint szenvedélybeteg él.
- A fejlesztések ellenére (pl.: Lyukó) még mindig kevés a közösségeket támogató, értékteremtő erejét biztosító rendezvényekhez, szolgáltatásokhoz és ellátásokhoz szükséges közösségi tér és szakember. Ezekre a közösségi terekre és szabadidős tevékenységet biztosító helyszínekre (pl.: sportpálya, játszótér, stb.) különösen nagy szükség lenne a szegregátumokban, ahol magas a gyermekkorúak száma.
- A város szociális szolgáltatásainak biztosításában számos egyházi és civil szervezet is bekapcsolódott. Fontos szerepet töltenek be a hajléktalan ellátásban, a családok átmeneti otthona szolgáltatásaiban, a fogyatékkal élők és idősek ellátásában.

Fejlesztések szegregációs hatásának csökkentésére javasolt intézkedések

A szegregációk felszámolása, az ott élők helyzetének érdemi megváltoztatása hosszú, időigényes folyamat. Az integráció első lépése a szocializációs szempontú felzárkóztatás kell, hogy legyen. E nélkül az integráció nem járhat sikerrel. Ennek feltétele a hátrányos helyzetűek szemléletének megváltozása, a felzárkózási folyamatban való aktív részvétel igényének kialakítása. Csak a felzárkóztatott (felzárkózott) gyermeknek/felnőttnek van esélye arra, hogy a társadalomba integrálódjon. Szocializáció hiányában az erőszakos beillesztési kísérletek az érintettek többségének elutasítását váltja ki, ami további kirekesztettséget, kudarcot, a társadalommal szembe fordulást, a szegregációra való hajlam elmélyülését erősíti. Ezért a nagy szegregátumokat érintő beavatkozásoknak helyben kell megtörténniük, a programok könnyebb elérhetősége és a kezdeti kudarcok csökkentése érdekében.

- A szegregátumok fizikai felszámolása (bontás) egyedül nem oldja meg a szegregátumról szegregátumra vándorló emberek problémáit. Fennáll a veszélye annak, hogy adott szegregátumban az épületek lebontása esetén egy másik szegregátum indul növekedésnek (pl.: ez történt Lyukóvölgy- Lyukóbánya területén, ahová az utóbbi években megnőtt az illegális beköltözések száma, így egy városrésznyi ember él szegregátumban, integrációjuk nehezebbé és forrásigénye nagyobbá vált).
- Miskolc anyagi forrásai egyedül nem elegendők a város bel- és külterületén élő hátrányos helyzetű családok integrációjához szükséges lépések megtételéhez. Országos és uniós forrásokra, civil szervezetek (Máltai Szeretetszolgálat) és az egyházak bevonására (pl.: aktív tevékenységet vállaló szerzetesrendek) van szükség.
- Az elmúlt évek erőfeszítéseinek eredményeként elindult pozitív változások nem elégségesek, további lépésekre van szükség.

6. táblázat: SZEGREGÁCIÓK MISKOLCON - szociális ellátások (2012. december 31.) (ellátások száma)

Szegregátum \ Szociális ellátások	Rendszeres szociális segélyben részesülők	Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők	Lakás-fenntartási támogatásban részesülők	Időskorúak járadékában részesülők	Ápolási díjban részesülők	Átmeneti segélyben részesülők	Közgyógyellátásban részesülők	Temetési segélyt igénylők	Ellátások összesen szegregátumonként
I. Szegregátum, Vikend Telep	5	11	10	0	0	4	9	1	40
II. Szegregátum, Szondy György u.	45	114	40	6	5	51	93	5	359
III. Szegregátum, Álmos u.	2	27	32	1	10	6	61	2	141
IV. Szegregátum, Gizella u.	5	37	27	1	3	19	27	2	121
V. Szegregátum, Tetemvár	13	63	42	0	11	13	61	1	204
VI. Szegregátum, Bábonyibérc	4	18	8	1	3	0	9	1	44
VII. Szegregátum, Muszkás Telep	7	49	30	1	9	6	56	2	160
VIII. Szegregátum, Békeszálló telep	6	37	33	0	7	12	42	3	140
IX. Szegregátum (Számozott utca)	37	222	218	0	35	24	200	9	745
X. Szegregátum, Puskin u.	2	16	19	0	3	1	31	0	72
XI. Szegregátum, Várhegy u.	0	5	5	0	1	1	5	0	17
XII. Szegregátum, Lyukóvölgy külterület	22	145	56	0	26	23	120	7	399
összesen	148	940	692	10	143	181	873	37	2442

Forrás: saját szerkesztés

7. táblázat: Szegregációt erősítő és mérséklő tényezők Miskolcon

Erősítő tényezők		Mérséklő tényezők
• iskolázatlan, munkanélküli populáció bevándorlása	S	• illegális lakásfoglalók kitelepítése
• megélhetési gyermekvállalás	Z	• szociális gazdaság feltételrendszerének a biztosítása
• antiszociális viselkedés	E	• mentorált közösségi vállalkozások
• iskolai képzésből történő lemorzsolódás	E	• szociális alapú munkahelyteremtés
• szakképesítés megszerzésének hiánya	G	• élőmunka igényes munkahelyteremtés
• munkanélküliség	G	• fenntartható életmódra nevelés
• önpusztító életmód	R	• hátrányos helyzetet kompenzáló pedagógiai programok elérhetősége
• szenvedélybetegség	R	• felzárkózásban előrehaladók célzott támogatása
• pszichiátriai betegség	E	• közösségi befogadást célzó programok
• eladósodás	G	• egyházi szerepvállalás erősítése
• deviancia	G	• központi költségvetés által támogatott programok
• többgeneráción át mélyülő hátrányok	Á	• hiányzó szociális alapszolgáltatás telepítése
• felemelkedést célzó változtatásra való motiváció hiánya	Á	• szociális bölcsődei elhelyezés feltételeinek megteremtése
• kommunikációs készség alacsony színvonala	C	• „Biztos kezdet” házak létrehozása
• funkcionális analfabetizmus	C	• bentlakásos oktatási intézmények
• információhiány	I	• a felzárkóztatásban közreműködő szervezetek együttműködésének koordinálása
• helyi szociális alapszolgáltatások hiánya	I	
• tömegközlekedés elérhetőségének a problémája	Ó	
• hátrányos helyzetet kompenzáló pedagógiai programok korlátozott elérhetősége	Ó	

Forrás: saját szerkesztés

- A fejlesztések struktúrája biztosítja a szegregációs hatások kivédését, ill. kezelését. Az ITS hálózati-, a kulcs- és az akcióterületi projektek közül számos segíti az antiszegregációt (5. ábra).
- A hosszútávon kiemelten kell kezelni a gyermekek szocializációját és oktatását. A felzárkóztatás annál eredményesebb, minél fiatalabb korban (lehetőleg a várandósággal) kezdődik. A szegregátumokban működő alapintézmények (bölcsőde, óvoda, Biztos kezdet ház) segítik a későbbi integrációt. Az intézmények igénybevétele alapvetően függ elérhetőségüktől.
A felzárkóztatás/felzárkózás segítése magas humán erőforrás igényű, a személyes kapcsolat és bizalom kialakításának ugyanolyan szerepe van benne, mint a módszertannak.
- Nagyon fontos a szegregátumban élő emberekkel foglalkozó munkatársak pszichés alkalmasságának, attitűdjének felmérése, továbbá rendszeres szakmai továbbképzésük és felkészítésük (rendkívül nehéz feladatot vállalnak). A szakemberek magas fluktuációja a programok szempontjából fontos személyes kapcsolatokat és bizalmat veszélyeztet.
- Minél később kezdődik a felzárkóztatás, annál súlyosabb társadalmi- és finanszírozási következményei vannak. A szegénység, a tanulatlanság, a munkanélküliség 15-20 éven belül megsokszorozva újratermeli önmagát. A hátrányos helyzetű rétegek esetében magas a gyermekvállalás. A felnövekvő nemzedék egy része azonban nem a tanulásra, munkavállalásra

lásra, elfogadható szociális viselkedésre ösztönző környezetben él, nincs tanulható, integrációjukat segítő példa előttük.

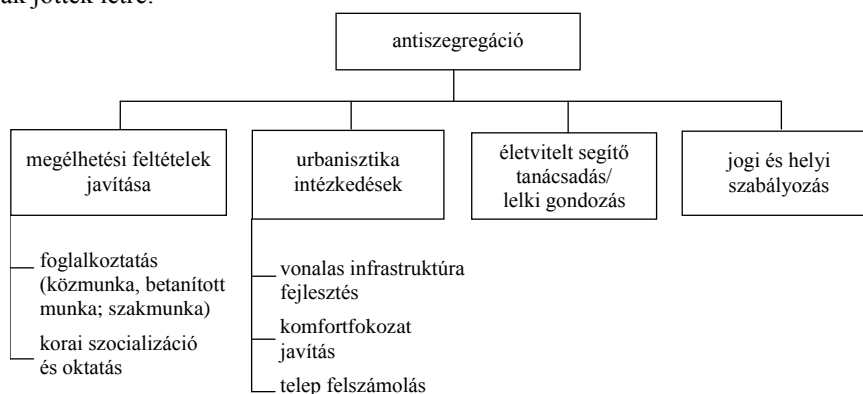

5. ábra: Az antiszegregációs program kapcsolódása az ITS projektekhez

Forrás: saját szerkesztés

Antiszegregációs intézkedések elmélete és gyakorlata

A szegregáció felszámolását a szakirodalom hosszú ideig kizárólag urbanisztikai kérdésnek tekintette. Az utólagos elemzések azt igazolják, hogy ennek hatásossága kérdéses, hiszen az okok helyett az okozatok kezelése csak átmeneti eredményekkel járt. A felszámolt szegregátumok helyett újak jöttek létre.

6. ábra: Antiszegregáció lehetőségei

Forrás: saját szerkesztés

A szegregációs folyamatok kezelése több, egymást segítő irányú kell, hogy legyen, így (6. ábra):

- foglalkoztatás javítása,
- korai szocializáció és oktatás,

- felzárkózásban előrehaladók célzott támogatása,
- hálózatosodás, önkormányzati területfelelősi rendszer bevezetése,
- életveszélyes, gazdaságosan fel nem újítható épületek felszámolása,
- jogszabályi változtatások.

Egyidejűleg kell foglalkozni a szegregáció mérséklésével, a kiváltó okok megszüntetésével. A feladat komplex (8. táblázat).

a) Foglalkoztatás javítása

Kiemelten kell kezelni a szegregációban élők foglalkoztathatóságát. Olyan munkát kell (jórészt helyben) biztosítani, ami segíti a többségében alacsony iskolai végzettségűek munkavállalását. Ennek egyik lehetősége a volt zártkertes területek hasznosítása, szociális célú gazdaságok létrehozása. A programnak elsősorban az érintettek mentális és társadalomban elfoglalt helyzetén kell változtatnia. Célja, hogy a résztvevők hosszútávon, lépésről-lépésre jobb élethelyzetbe kerüljenek. Az egész éves (folyamatos) foglalkoztatás megvalósulásához szükséges az alapanyag előállításán túl a feldolgozás is.

A vertikum fő eleme (figyelembe véve a miskolci adottságokat) lehet:

- gyümölcs- és bogyógyümölcs termesztése és feldolgozása,
- olajos magvú növények termesztése, olajütő üzemeltetése,
- dísznövénytermesztés, faiskolai tevékenység folytatása,
- bio minősítésű zöldségtermesztés,
- kisállattenyésztés és feldolgozás, park építés,
- fafeldolgozás (pl. kerti- és parkbútorok, fajtékok),
- városi zöldterületek gondozása,
- permakultúrás gazdálkodás bevezetése.

b) Korai szocializáció és oktatás

A szegregációs folyamatok eredményeképpen ma Miskolcon több olyan óvoda és iskola van, ahol a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek száma magas, illetve, ahol a roma diákok a városi átlagot meghaladó számban vannak jelen. Ezek közül az intézmények közül, különösen az iskolák vannak kiszolgáltatva a kontraszelekciónak, amit tetéz, hogy a jelenlegi oktatásfinanszírozási és oktatásszabályozási környezet sem ad (ahogy a korábbiak sem adtak) lehetőséget az elmozdulásra. Szakmailag egyértelmű, hogy az átlagostól ennyire eltérő helyzetek alacsonyabb csoportlétszámokat és az átlagostól eltérő módszereket kívánnak.

Ahol a gyerekek nagy számban küzdenek tanulási- és szociális háttérképességbeli hiányokkal, ott egyértelmű, hogy ezek fejlesztésére nagy hangsúlyt kell fektetni. Ez nem a normál tanítási órák számának emelést jelenti, hanem tudatosan felépített programokat (pl.: erre a mindennapos művészeti és/vagy sporttevékenységek pozitív transzferhatásai révén alkalmasak). A tehetséggondozás is teret kap, de nem a fő cél rovására. Ilyen típusú módszereknek van nemzetközi gyakorlata, és a Szimfónia program keretében elindult hazai bevezetésük is. A város érdeke, hogy a felzárkóztató nevelés tovább fejlődjön, stabil és jó színvonalú, mérhető (bemeneti, időközi és kimeneti mérések) és adaptálható eredményeket felmutató hosszú távú programok kaphassanak teret. Fontos, hogy a programok bevezetésénél az intézmények között ne fenntartó szerinti, hanem a szakmai alkalmasság döntsön.

Hosszútávú megoldást a szegregátumokban élők integrációjára a korai életkorban elindított szocializáció, és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek oktatását, nevelését célzó pedagógia módszerek széleskörű alkalmazása, továbbá a számukra biztosított különböző programok elérhetőségének javítása jelenthet:

- Szociális alapú bölcsődei ellátás kis szegregátumban élő kisdedek számára.
- „Biztos kezdet” házak kialakítása a nagy szegregátumokban élő kisdedek és szülei számára.
- Tanoda program: az általános iskola által szervezett, az ott dolgozó pedagógusok által felügyelt, az 5-8. évfolyamon tanulók számára délutáni tanulási lehetőséget, valamint előre tervezett délutáni programokat biztosító oktatási programok számának növelése.

- Hátrányos Helyzetűek Oktatása (H2O) Program: olyan nevelési-oktatási módszer, amely elősegíti a különbözőképpen szocializált, eltérő kulturális háttérrel rendelkező gyermekek együttműködési készségének fejlődését (Hejőkeresztúr példája).
- Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programja: minden tanuló (függetlenül családja szociális helyzetétől, valamint az adott település földrajzi és anyagi helyzetétől) a társadalmi felemelkedés esélyét biztosító képzést kell, hogy kapjon. A Programban kulcsszerepük van a kiemelkedő képzést nyújtó középiskolák mellett a kollégiumoknak is.
- Digitális Középiskola: esélyegyenlőséget javító program, informatikával támogatott, esti tagozatos gimnáziumi képzés keretében.
- „Második esély iskolák” program: iskolai végbizonyítvánnyal, vagy szakképesítéssel nem rendelkező, az oktatási rendszerből kisodródott, vagy a kisodródás veszélyének közelében lévő 16-24 éves fiatalok számára olyan iskola-rendszerű vagy iskolarendszeren kívüli rugalmas, személyre szóló megoldás, amely vagy visszavezeti a képzésbe, vagy a sikeres munkavállalás irányába indítja őket.
- „Útravaló Ösztöndíjprogram” Út a középiskolába: a diákokat felkészíti érettségire adó intézményben történő továbbtanulásra. Út az érettségihez, amelynek célja a részt vevő tanulók támogatása a középiskola sikeres befejezésében. Út a szakmához, mely a szakiskolai és szakközépiskolai szakképző évfolyamra járó diákok hiányszakmára való beiskolázását ösztönzi.
- Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat: Miskolcon a görög-katolikus Szakkollégium olyan hallgatók egyetemi tanulmányait segíti, akik nyitottak a társadalmi kérdések iránt, fogékonyak a cigányságot érintő problémákra, és a jövőben felelős értelmiségiként képesek tenni a cigányság felemelkedéséért, valamint a cigány-magyar együttélésért.
- Az általános iskolások számára az oktatási intézmények eléréséhez iskolabusz-hálózat kialakítása indokolt.
- A HHH gyermekek részére „tanulói nyomkövető” rendszer kialakítása, amely a tanulmányi előmenetel során felmerülő problémák korai orvosolására ad lehetőséget.

c) Felzárkózásban előrehaladók célzott támogatása:

Az integrációra felkészült és a felzárkózásban előrehaladók célzott segítségével hosszútávú társadalmi beilleszkedésük támogatása:

- fiatal munkavállalók számára kollégiumi típusú elhelyezés biztosítása átmeneti jelleggel az önkormányzat jelenleg üresen álló kollégiumaiban,
- családos munkavállalók számára önkormányzati, garzon bérlakások biztosítása,
- szociális vállalkozási formák kialakítása,
- atipikus és alternatív foglalkoztatási formák bővítése, munkatapasztalatok szerzése (önkéntes munka),
- szociális gazdaság fejlesztése és támogatása,
- munkáltatók támogatása a foglalkoztatás költségeinek csökkentése érdekében,
- vállalkozások indításának támogatása a szegregátumok területén (pl.: helyi adókedvezmény biztosítása),
- munkaerő-piaci szolgáltatások biztosítása,
- társadalmi/szociális gazdaság típusú kezdeményezések támogatása,
- fenntartható életmódra nevelés.

d) Hálózatosodás, önkormányzati területfelelősi rendszer kialakítása, ill. erősítése

A leszakadó közösségek fejlesztése akkor lehet sikeres, ha a felzárkózási célú beavatkozásoknak a közösség minden rétege tapasztalja az előnyeit. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a beavatkozások pozitív hatásait minden életkorban kell érzékelni, másrészt erősíteni kell az érintett területek összehangoltabb működését.

A nevelési, az egészségügyi, a szociális és a karitatív szolgálatok szinergiájának tudatos rendszere hozhat lényeges előrelépést a felzárkózás területén. Ez kell, hogy kiegészüljön a munkahelyteremtő lehetőségekkel.

Ez a rendszer akkor működőképes, ha a beavatkozási területeken a gazdaszemlélet érvényesül.

A hagyományos hivatali struktúra nehezíti a szegregátumok problémáinak hatékony kezelését (a probléma többsége nem olyan típusú beavatkozást igényel, amely íróasztal mögül koordinálható, ugyanakkor hivatali támogatás nélkül nem oldható meg).

A gazdaszemléletű beavatkozás példája a lyukóvölgyi szegregátumra vonatkozó együttműködési megállapodás a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és Miskolc MJV Önkormányzata között (a folyamatos jelenléte a Szeretetszolgálat biztosítja, de működését az Önkormányzattal szoros együttműködésben végzi). Az együttműködés olyan ernyőstruktúra létrehozása, amely befogad minden, a területen és ahhoz kapcsolódóan minőségi munkát végezni kívánó szervezetet és egyént, ill. képes ezek tevékenységének összehangolására.

Célszerű szegregátumonként hasonló rendszer kialakítása. A rendszer alapja a területen megjelenő civil- és/vagy egyházi szervezet iránti bizalom. Az önkormányzat ugyanakkor kontrollt gyakorol és a hatékony együttműködést hivatali területfelelősi rendszerrel támogatja.

e) Szegregátum felszámolása

Miskolc MJ Város Önkormányzata komoly erőfeszítéseket tett a szegregátumban élők helyzetének javítására.

A stratégia kijelöli azokat a szegregátumokat, amelyeket az elkövetkező években fel kell számolni. Ennek megvalósítása azonban részben pénzügyi, másrészt szocializációs problémák miatt csak fokozatos lehet.

f) Javaslat jogszabályi változtatásokra

A nagyvárosi szegregátumok gondjai nem kizárólag miskolci probléma. Kezelésére jogszabályi változtatásokra is szükség van:

- az egyházak és civil szervezetek támogatásának átalakítása, az állami támogatás mértékének meghatározásakor a hátrányos helyzetű emberek felzárkóztatásában és hátrányos helyzetű régiókban való érdemi tevékenységük arányát veszi figyelembe,
- a „Biztos kezdet” házak programjának kiterjesztése iskolába lépésig,
- halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek kiscsoportos (maximum 10 fős) óvodai és iskolai képzésének differenciált finanszírozása.

Felhasznált irodalom:

314/2012.(XI.8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről.

BASTEN, L. (2005): Postmoderner Urbanismus. Gestaltung in der städtischen Peripherie. LIT Verlag, Münster.

BÁTHORI K. (2014): Vasgyári kolónia – a fénykor. minap.hu/cikkek/vasgyari-kolonia-fenykor-1-resz.

BENEDEK, J.–MOLDOVAN, A. (2015): Economic convergence and polarisation: towards a multi-dimensional approach. *Hungarian Geographical Bulletin*, 64:3, 187-203.

BLOK, J. (2014): A „covenant“ between gods and men: hiera kai hosie and the greek polis. (in.: Rpp, C./Drake A.: *The City in the Classical and Post-Classical World*). Cambridge University Press, New York.

CSÚCS, J.G. (2009): Barakok és tisztviselővillák. A trianoni menekülteket befogadó miskolci telepek helyzete az 1920-as években. *Kisebbség-Kutatás*, Nr.3.

- EMMI (2015): A 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó, a telepszerű lakhatás kezelését megalapozó szakpolitikai stratégia. EMMI Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság, Budapest. (letöltve: 2015.03.30. www.kormany.hu/download/3/a6/40000/Lakhat-Strat.pdf.)
- KAPPHAN, A. (2002): Das arme Berlin. Sozialräumliche Polarisierung Armutskonzentration und Ausgrenzung in den 1990er Jahren. Springer Fachmedien, Wiesbaden.
- KLEGGE, B. (2005): Armut in westdeutschen Städten. Strukturen und Trends aus stadtteilorientierter Perspektive – eine Vergleichende Langzeitstudie der Städte Düsseldorf, Essen, Frankfurt, Hannover und Stuttgart. Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- MUSTERD, S. ED. (1994): A rising European underclass? Built Environment, 20 (3).
- OECD (1998): Immigrants, integration and Cities. Exploring the Links. EOOD Proceedings, Paris.
- OLAJOS, CS. (1998): A DIÓSGYŐR-VASGYÁRI KOLÓNIA. (IN.: TANULMÁNYOK DIÓSGYŐR TÖRTÉNETÉHEZ 4.). BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI LEVÉLTÁR, MISKOLC.
- WACQUANT, L. J. (2004): Roter Gürtel, Schwarzer Gürtel: Rassentrennung. Klassenungleichheit und der Staat in der französischen städtischen Peripherie und im amerikanischen Ghetto. (in.: Häußermann et.al.: An den Rändern der Städte. Armut und Ausgrenzung. Frankfurt am Main). pp. 148-201.